

Karl-Erik Karlsson
Råbykorset 11

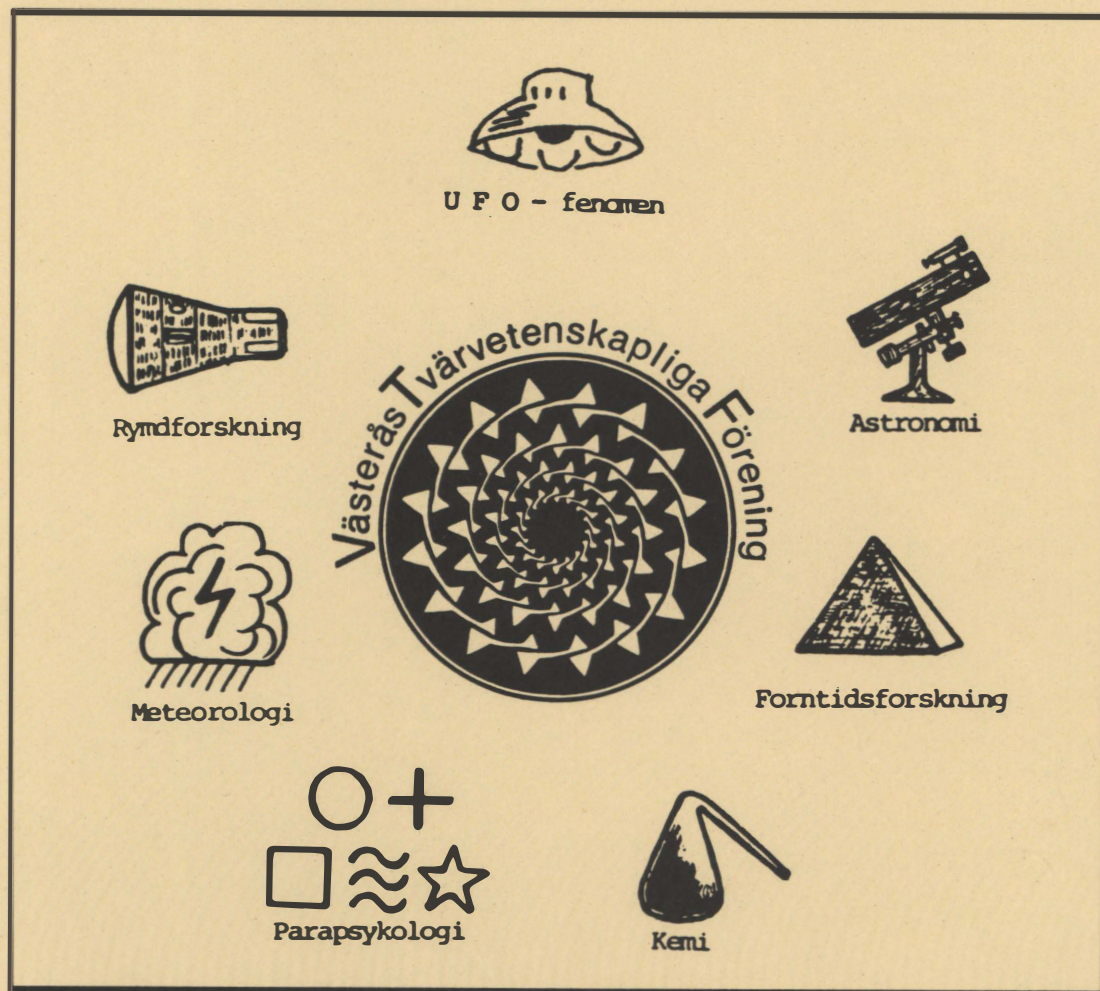
724 69 VÄSTERÅS

NR. 4 årg. 3

Se upp!

Informations- och kontaktorgan

TIDSKRIFTEN SOM BEHANDLAR

UTGES AV

Västerås Tvärvetenskapliga Förening

Box 13024 720 13 Västerås Postgiro 841282-7

Tel. 021- 35 51 19 - 35 22 62

Se upp!

Informations- och kontaktorgan

UTGES AV

Västerås Tvärvetenskapliga Förening

Allt arbete är ideellt och oavlönat. Det skall därför klart sägas ifrån, att tryckutförande och utseende spelar här en underordnad roll. Textmaterialet kommer inte heller att redigeras - stavfel och grammatiska snedsprång får också tolereras.

Redaktionens adress:

Västerås Tvärvetenskapliga Förening

Box 43024 723 Västerås Postb 841282-7

Tel 021 35 51 19 35 22 62

Bidrag.

Bidrag från läsekretsen i

form av artiklar och diskussionsinlägg mottages tacksamt.

Bidrag sändas direkt till VTF.

Som Sagt!

Dags igen för nytt information, där har hänt en del inom VTF sedan sist. Vi har haft medlemsmöten och en föredragshållare i föreningen och detta till (förhoppningsvis) stor glädja för många.

För Er som inte hann med att bli va fältforskare, kommer tillfället igen nästa år.

Hur är det med uppslutningen inom föreningen? Enkelt att svara på, det är dårligt, för att använda ett enkelt uttryck.

En medlem sagde en kväll "Är detta de ensammas förening" och vad skall man svara på detta?

Ett annat förslag har kommit in angående föreningens initialer.

De kan "i skämt" stå för mycket, som t.ex.

Vi Tefat Fantaster

Vi Tror Fortfarande

Vi Trötta Föreningsmedlemmar

Vi Träffas Fortfarande

m.m.

Låt oss hoppas att detta bara är ett skämt!

Vad kommer att hända i framtiden då? Detta är något att Du kan vara med att bestämma, kom därför med förslag, därnäst kan vi i samarbete se om det går att göra.

Hej! vi ses J.E.

Som troligen många medlemmar redan vet, har vi haft tillfället att se båda norrsken och månförmörkelse för inte så länge sedan. Men säkert var där andra medlemmar som inte visste något om dessa fantastiska naturfenomen. Då är frågan hur informera vi dessa människor? Är det en idé med en telefonkedja eller finns där andra förslag?

Där har inrapporterats några olika ljusfenomen till VTF:s rapportcentrall, men som snabbt kännet indiferas som naturliga kända fenomen, t.ex. rymdskrot och väderballoggar.

-o-

Inom föreningen har vi igen tagit upp pyramideffekten och låt oss hoppas att det denna gång ger något resultat.

Förra experimentet misslyckades totalt, men vi tänkar inte ge upp bara för det. Vi vill inte sätta vår tilltro till ett ensamt tillfälle, men istället upprepa det gång på gång. Det bästa vore om vi hade flera liknade experiment igång på olika ställen inom föreningen. Men det kommer förhoppningsvis med tiden.

-o-

Ang. Programmet:

Den 7 nov. Tar vi upp pyramideffekten och hoppas då att kunna lägga fram något bevis för vårt experiment.

Den 23 nov. Där har vi paranomalafenomen och då kan alla passa på att komma, som inte har sett experimentet där man lyftar en person av fyra andra enbart med fingrarna, och muggen som snurra. Vi vill då (förhoppningsvis) också diskutera möjligheten till hur dessa fenomen uppkommer.

Den 7 dec. Finalen för detta år, avsluttes vi med en "gobit". Här har vi inbjudit Sala att komma för att visa deras nya - och populära - stillbildfilm om forntidsforskning.

Kom ihåg att all är välkommen, och ta gärna med någon bekant. Det är alltid roligt att se nya ansikten.

-o-

I detta nr. av Se Upp finns tre sidor med en beskrivning hur man enkelt kan göra en planisfär, dessa sidor är tryckt i offset på tjockt papper och därmed återgivet betra än dessa i Se Upp.

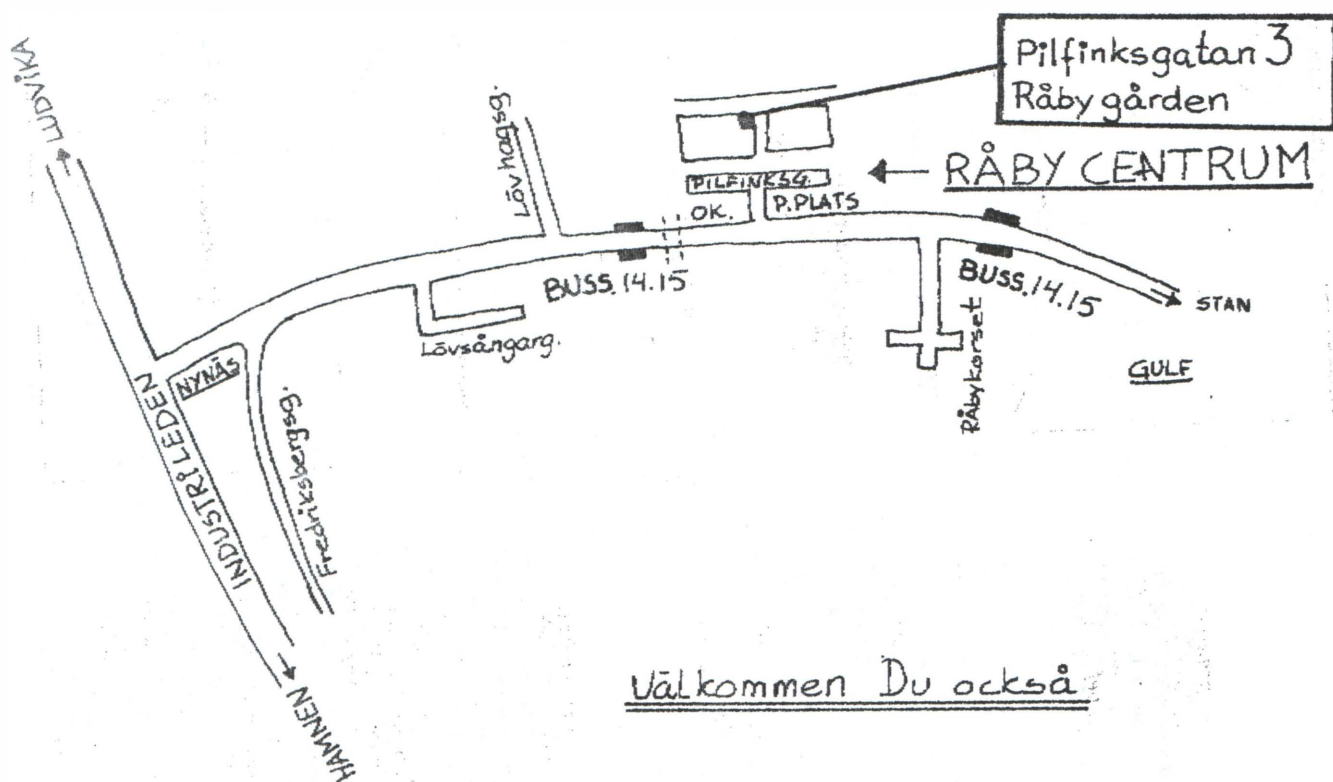
Är det så att Du är intresserad av att köpa dessa koster de 4kr. på föreningen, vill Du beställa dessa per post koster de 6kr per sett. De är tryckt så att där intet finns på baksidan, d.v.s. det är tre lösblad.

För Er som har ett brinnande intresse i astronomi och för dem som gärna vill få titta i en riktig stjärnkikkare, har vi möjlighet att ordna detta. Men då måste jag (Jan) få reda på hur många som är intresserad i så bra tid som möjlig, för att kunna verkligställa detta

J.E.

VTF — NY LOKAL

Av ekonomiska skäl har VTF bytat lokal igen. Vi hoppas att denna gång skall bli den sista. Övergången till den nya lokal är fr.o.m. nästa månad [november]

Medlemsmöten 78

dag.	kl.	Lokal.	tema.
7 nov.	18 ³⁰	Pilfinksgatan 3	Pyramid effekten
23 nov	18 ³⁰	— " —	Paranomala fenomen
7 dec	18 ³⁰	— " —	Fornitidsforskning (med nya bildbandet från Sala)

Hur man gör en planisfär

Med hjälp av stjärnkartorna på följande sidor kan man förfärdiga en praktisk planisfär. Liksom på varje plan karta som försöker återge en yta som egentligen bör vara krökt är områdena i ytterkanterna i viss mån förvringda. Det är ett pris som är värt att betala för att få en specialkarta som också är praktiskt användbar. Den kan på ett ögonblick upplysa om vilka stjärnbilder som kommer att befinna sig över horisonten vid ett givet klockslag och datum.

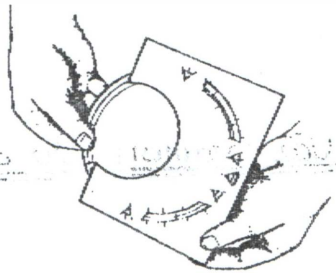
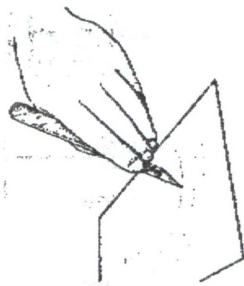
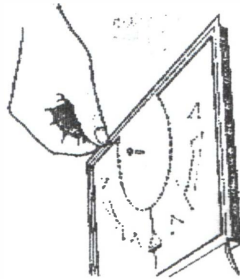
Det är enklast att göra planisfären om man tar ur sidan mitt emot och de båda karthälvorna och klistrar upp alltsammans på tunn kartong innan man gör utskärningarna och sätter ihop det hela. Kartorna är gjorda så att det är lätt att passa ihop halvorna. Gör annars på följande sätt.

Fäst ett stadigt pappstycke under vidstående sida. Bästa metoden är att sätta små tapebitar i hörnen.

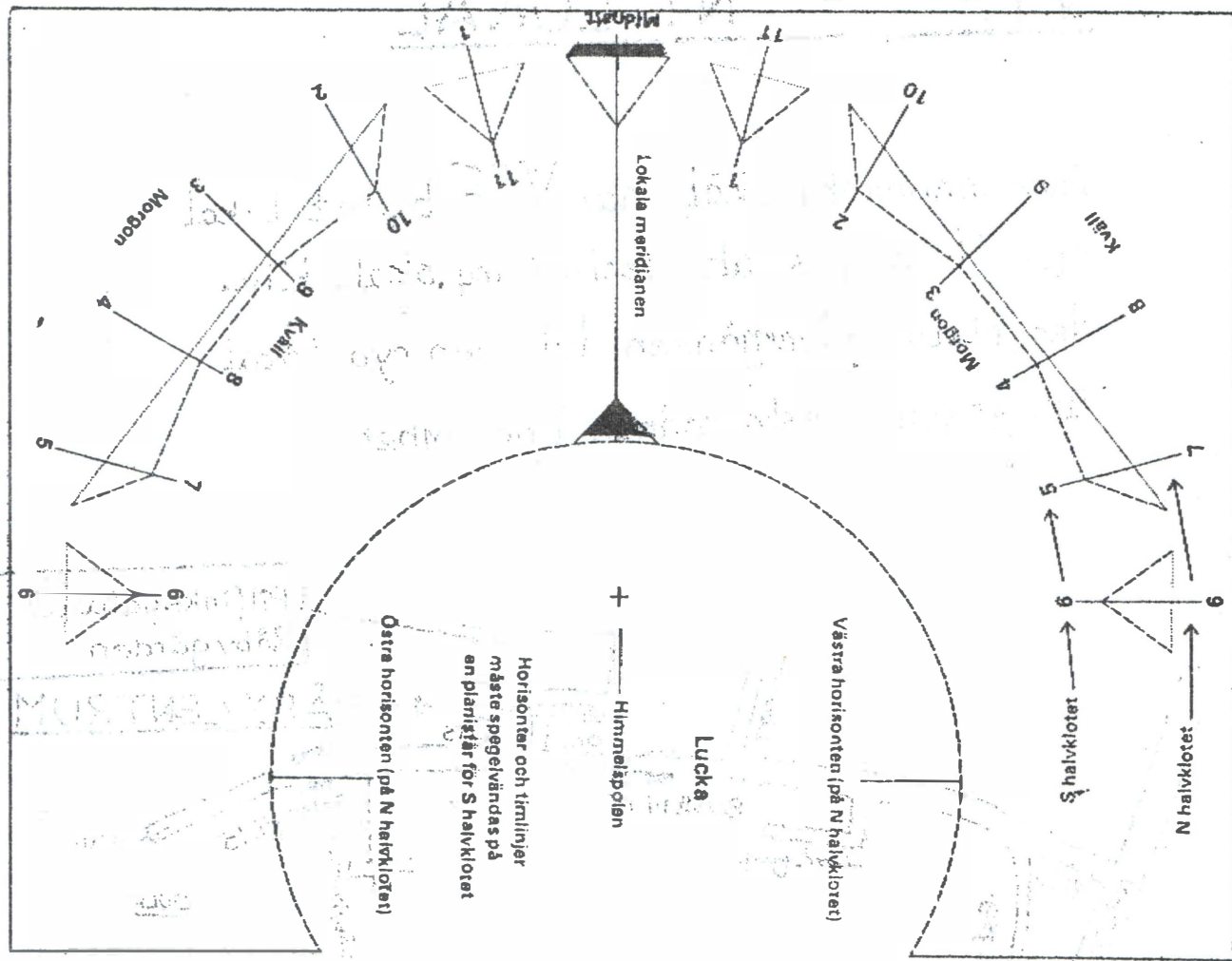
Den viktigaste detaljen är timmarkeringarna. Efter dem skall månad och datum på kartan ställas in när planisfären är färdig. De korta

"timstrecken" pekar mot den punkt som motsvarar norra himmelspolen. Den ellipsformade kurvan som är utmärkt med en streckad linje ramar in den stjärnhimmel man ser över en stor del av norra halvklotet. Placeringen över södra stjärnhimlen kan användas på ett stort antal breddgrader på önske sidor om 30:e breddgraden.

Alla streckade linjer prickas in i pappskivan med en nål. Tänk på att överföra luckans ellipsbåge med tillräckligt många punkter. Nu kan man lossa pappskivan och fylla i linjerna med blyerts.

Fyll i siffrorna för timmatna med bläck och skär sedan längs alla uppräpnade linjer med en vass kniv. Timmarna är angivna från 6 em till 6 fm och går mot sols uppträde för norra halvklotet, med sols nedgång för södra halvklotet. Polen (N eller S) är till vänster. För observatörer på norra halvklotet kommer öppningens undre sida att vara öster: för observatörer på södra halvklotet är den väster. Nu återstår bara att försiktigt markera de fint punkterade linjerna och trycka de fria tungorna bakåt genom pappskivan så att de kan fungera som stöd åt den runda stjärnkartan.

Södra stjärnhimlen

En karta över södra stjärnhimlen ger en framtädnande plats åt många stjärnor som för iakttagare i norr bara är svaga en kort tid av året ovanför horisonten i sidor. Andra tillhör stjärnbilder som de aldrig ser. Till och med namnen på några av stjärnbilderna nedanför en 30 graders deklination är okända för många invånare på norra halvklotet. Något som ibland skapar förvirring är att namnen på en del stjärnbilder har ändrats eller bytts ut. Det okända antalet stjärnor under 1500 och 1700-talen och det lika så ökande antalet astronomer som besökte södra halvklotet ledde till att man satte namn på "nya" stjärnbilder med hejlsentusiasm. Resultatet var inte alltid så lyckat. I några fall var namnen direkt förvirrande därför att de liknade namn som redan användes på norra stjärnhimlen.

Somliga uppkallades efter personer som man hade eller hoppades få som gynnare. De flesta namnen blev aldrig allmänt accepterade och övergavs snart eller ändrades. Den lilla och inte särskilt ljusstarka Equuleus (Lilla Håsen) på norra stjärnhimlen fick plötsligt en konkurrent i en annan "equuleus" som inte hade ett dugg att göra med hästslakter — det fullständiga namnet var Equuleus Pictoris (Månsstallfä). I dag heter den helt enkelt Pictor. Andra långa och besynnerliga namn har kortats av till rimlig längd. När namnet Picta Navitica (navigationsskoppas) överhuvud taget använts säger man Picta; Octans, södra himmelspolens stjärnbild, hette ursprungligen Octans Hadleianus (Hadleys Oktant) och Fornax och Antlia (Ugnen och Pumpen) var en gång föräddade med adjektivet

vet "Kometiska" respektive "Pneumatiska". Råde, lekman och astronomer kallade våra tack-samma för att addera tekniska undervet från 1700-talet som Globus Aerostaticus (Aerostatiska Ballongen) har försvunnit. Vi är också förskrämda från astronomen Wilhelm Budes gräsliga innovationer; dit hörde bl a sådana ädlostheter som Officins Typografica, Illores Precietici och den internationellt oacceptabla Scepticum Brandenburgicum (Brandenburgs Spira).

Det stora skeppet Argen är numera uppdelat i mer lättthanterliga bitar — en stor fördel även om placeringen av de olika delarna måste för-fälla iakttagare vid ekvatorn och vändkretsarna i något oendomlig.

Omkastningen av Arstiderna har en dramatisk effekt på det celesta skådespel som södra halvklotet erbjuder. Vid en tid på året då norra halvklotet får möja sig med den relativt glesa regionen där man finner Jakt-hundarna (Canes Venatici), Herenikes Hår (Coma), och Jungfrun (Virgo) söder om Stora Björnen (Ursa Major) kan iakttagare i södra Afrika, Australien eller Nya Zeeland glädja sig åt en koncentration av ljusa stjärnor från Skorpionen (Scorpio), Kentaurerna (Centauri) och Södra Korset (Crux Australis) till Kölen (Canina) och Seglen (Vela) och Vintergatan (Ljus båg) som sträcker sig över himlavalvet i nästan rakt östlig-västlig riktning och inte långt från zenit.

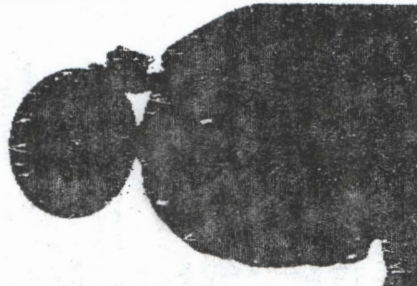

Norra stjärnhimlen

Till det anmärkningsvärda på norra stjärnhimlen hör den långa raden av ljusstarka och lätt igenkännliga stjärnbilder som antingen befinnes sig över horisonten året om eller vars ljusstarkare stjärnor alltid syna på himlen. Grupperade runt himmelspolen bildar Cassiopeia, norra delen av Lodiurett (Lynx), Karlavagnen i Stora Björnen, Draken (Draco) och Cepheus mängder som man snart lär sig känna igen i vilken riktning som helst under deras vundring runt polen. För iakttagare i Syd-England och söder därom är inte bara den med blåaktigt sken lysande Vega utan också den mycket ljusstarka Cassiopeia (Alfa Aurigae), Deneb (Alfa Cygni) och Mirfak (Alfa Persei) samtliga cirkumpolära. Förutom dessa klart strålade stjärnor står demonstjärnan Algol (Beta Persei) alltid över horisonten.

Det samma gäller den stora Andromeda-galaxen. Norra stjärnhimlens största klotformiga stjärnhop, M 31 i Herkules, befinnes sig under horisonten tre timmar av dygnets tjugofyra, och halva året inträffar detta på dagen. Till skillnad från iakttagare på södra halvklotet kan vem som helst på norra halvklotet bestämma var norr ligger med ganska stor exaktet och ett minimum av astronomiska kunskaper en någorlunda stjärnklar natt. Mycket nära himmelspolen strålar en stjärna av andra magnituden, Polstjärnan, som man dessutom ofelbart kan hitta eftersom de båda ljusstarkaste stjärnorna som bildar Karlavagnens "hakkjul" ligger så att en tänkt linje mellan dem pekar rakt emot den. Den lilla cirkel som Polstjärnan ritat runt den sanna himmelspolen har bara omkring 1 grads radie.

Om man tänker sig en lodrät linje dragen från horisonten till Polstjärnan kan man få en ännu noggrannare bestämmning av nordpunkten. Väljer man ett ögonblick då stjärnan befinnes sig antingen direkt ovanför eller nedanför himmelspolen kommer en sådan lodlinje att exakt ange den sanna nordpolen. Med hjälp av en enkel stjärnkarta som denna, speciellt om den används som planisfär, kan en iakttagare snabbt göra sig hemmastadd på nathimlen och följa hur den skiftar utseende med årstiderna.

Genom att ställa in ringarna med datum och klockslag i rätta lägen får man veta hur himmelsfärderna kommer att se sig vid ett visst datum och klockslag och planera sina observationer efter detta.

